

Робота круглого столу

Ничкало Н.Г.
м. Київ, Україна

НЕПЕРЕРВНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ФІЛОСОФСЬКІ-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ

Джерелом неперервної освіти є релігійно-філософські уявлення і вчення про постійне духовне вдосконалення людини.

Відомий вчений-педагог, філософ, публіцист С.Гессен [1, с. 200-231] звертається до філософської спадщини мислителя античності Платона. Як відомо, створення цієї унікальної праці було розпочато до революції в Петрограді, продовжено в перші післяреволюційні роки в Томську, а завершено й видано в 1923 р. у Німеччині (на батьківщині автора - в Росії - ця праця вперше була видана через 72 роки - у 1995 році). У сьомому розділі цієї міждисциплінарної праці «Ступінь вільної самоосвіти, або теорія позашкільної освіти» С. Гессен, виходячи з положень, викладених в діалозі Платона «Держава», обґрунтовує єдність етичної і політичної проблеми, паралельно розглядаючи структуру окремої особистості і будову держави [2].

На основі філософського аналізу будови душі людини і держави Платон обґрунтував невмируще вчення про добродійності. «Як зберегти державу від виродження? Як попередити її руйнування, що є наслідком неминучої діалектики, котра вступає в силу тоді, коли нижче начало від животворного його вищого принципу і життя крок за кроком уступає місце механізму, що торжествує? Це має зробити, на думку Платона, правильна державна система виховання. Ідею загального блага необхідно зробити ніби другою природою кожного окремого представника панівної верстви, а для цього необхідно поставити його від самого народження в такі умови, за яких жодний приватний інтерес не зможе відволікати його від ідеї загального блага. Завдання державного ладу - забезпечити в державі панування загального блага: «спільність радості і горя». З цим завданням цілком збігається завдання освіти: відвернути людину від вузько суб'єктивних інтересів і змусити її проїнятися інтересами цілого [1, с. 207-208].

С. Гессен, спираючись на платонівське філософське вчення, обґрунтовує положення щодо «безкінечності самого завдання освіти,

зокрема, що за такої умови «вперше освіта явно відкривається, як безкінечне завдання всього життя людини» [1, с. 200].

Суспільство, як те середовище культурної праці, в котре людина вступає після школи, має в собі момент безкінечності, наголошує вчений. «Чим більше поглиблюється праця людини, тобто чим більше професія її виростає до покликання, тим ширше розсуваються межі самого середовища, що його оточує: ремісник стає членом класу, представник класу - громадянином, а громадянин - людиною. Зустрічаючись спочатку тільки зі своїми безпосередніми товаришами по роботі, він, в міру наповненості його роботи творчістю, вступає в спілкування з усіма представниками інших професій свого народу і, нарешті, на вершинах творчої праці починає працювати пліч-о-пліч з представниками усіх професій, всіх націй і всіх поколінь. Так повнота автономії відкривається нам в усій своїй безмежності» [1, с. 201] далі вчений ХХ століття, виходячи з положення античного мислення Платона щодо безмежного океану краси, що розгортається перед людиною, коли пройшовши попередні ступені освіти, вона від споглядання краси в окремих людях, потім в окремих заняттях і професіях і в окремих знаннях переходить до споглядання її в ній самій, в її ідеї. «І знайти своє усталене місце в цьому безмежному океані життя, тобто знайти своє покликання, свою індивідуальну посаду в світі, яку ніхто не може замінити, - це і означає визначити себе самого, стати вільним, вирішити для себе проблему автономії» [1, с. 201-202] Вчений робить винятково важливий філософсько-педагогічний висновок: у цьому поступовому поглибленні професії людини, яка виростає до покликання, і в пов'язаному з ним розширенні середовища, що оточує людину як місце прикладання її праці, і полягає завдання моральної освіти на ступені автономії [1, с. 202]. С.Гессен доводить, що освіта є завданням усієї життєдіяльності людини.

Поряд з ним зазначимо, що глибокий науковий висновок і водночас ніби докір закладено в наступному положенні: «Якщо у Платона освіта збігалася з життям, але саме життя виявлялося у вигляді неперервної суворої школи, то у більшості інших авторів педагогічних трактатів теорія освіти закінчувалася шкільним віком» [1, с. 210].

Зазначимо, що цей висновок С. Гессена, безумовно, не стосується Я. Коменського, його праць «Велика дидактика» та «Всезагальна порада про виправлення справ людських». Остання праця має 7 основних частин: «Панегерсія» - «Всезагальне пробудження», «Панавгія» - «Всезагальне осяяння», «Пансофія» - «Всезагальна мудрість», «Пампедія» - «Всезагальне виховання», «Панглоттія» -

«Всезагальна мова», «Панортосія» - «Всезагальне виправлення», «Паннутесія» - «Всезагальне спонукання». Доречно нагадати, що перші дві частини були опубліковані ще за життя Я. Коменського, хоча й невеликим тиражем, а рукописи інших частин були загублені, їх випадково знайшли у середині 30-х років ХХ століття.

Як відомо, у «Великій дидактиці» Я. Коменський писав про чотири школи: материнську, рідної мови, гімназію та академію. А в «Пампедії» («Всезагальне виховання») він логічно продовжує ідеї, пов'язані з неперервним розвитком особистості. На початку першого розділу Я. Коменський викладає зміст поняття «пампедія»: це «універсальне виховання всього людського роду». У греків педія означає навчання і виховання, через яке люди стають культурними, а пам означає всезагальність. Отже, мова йде про те, щоб навчалися всі, всьому, всебічно. Далі наголошується: «...Перше наше бажання полягає в тому, щоб до повноти людяності були розвинуті не окремі, або небагато чи багато людей, а усі і кожний, молоді і старі, багаті й бідні, знатні й незнатні, чоловіки й жінки, - словом, кожний, кому судилося народитися людиною, щоб врешті-решт весь рід людський прийшов до культури, незалежно від віку, стану, статі і народності». Вчений радить три незвичайні речі: «привести до всебічної культури (1) всіх, (2) у всьому, (3) в ім'я всезагальної просвіти» [3, с. 383-384].

У «Пампедії» мова йде про школи зрілості і старості. На відміну від тих шкіл, котрі засновуються й утримуються суспільством, Я. Коменський називає їх «школами особистими». Повсякденне життя, навколишня дійсність та власний досвід видатний педагог називає найголовнішим підручником. Він викладає зміст своїх шести роздумів, котрі будуть необхідними в усіх класах школи зрілості: (I) Життя-школа; (II) Життя-покликання; (III) Життя-праця (тут закладено порівняння з улюбленим латинським афоризмом Я. Коменського «Fabricando fabricamur» - «Ми створюємо себе, працюючи»); (IV) Життя-шлях; (VI) Життя-праця [3, с. 449-451]. «Все життя - школа.., - наголошує вчений. - Це означає, що її середня частина, час повної сили також є школою, навіть найвищою мірою, адже попередні вікові періоди і школи... були лише ступенями на шляху сюди; не рухатися тепер вперед означало б відступити, тим більше, що залишається ще багато чому навчитися, причому не просто іграм та вправам, а вже серйозним справам» [3, с. 448].

Отже, у положеннях, обґрунтованих Я. Коменським щодо потреби людини навчатися й самовдосконалюватися протягом усього життя,

були закладені перспективні ідеї, котрі у другій половині ХХ століття знайшли втілення у концепції неперервної освіти.

«...Et nos mutamur in illis» («...Часи змінюються, і ми змінюємося з ними») - таку невмирущу істину залишили нам філософи античності. Її зміст співзвучний ще з одним загальновідомим з давніх часів висловом: «не можна двічі увійти в одну воду...» Це вже добре відомо, що в кожен епоху життя було швидкоплинним, його ріка стрімко оновлювалася новими потоками вод, новими здобутками, суперечностями і водночас перспективами.

У сучасних умовах набули розвитку різні підходи до визначення суті дефініції «неперервна освіта». Вона розглядається як:

- філософсько-педагогічна концепція, згідно з якою освіта трактується як процес, що охоплює все життя людини;
- важливий аспект освітньої практики на різних ступенях системи освіти, котрий представляє її як постійне цілеспрямоване освоєння людиною соціокультурного досвіду різних поколінь;
- принцип організації освіти на загальнодержавному та регіональному рівнях;
- принцип реалізації державної політики в галузі освіти;
- сучасна світова тенденція в галузі освіти;
- парадигма науково-педагогічного мислення.

У теорії і практиці неперервної освіти, за М. Кларінім, особливий акцент робиться на *освіті дорослих* за межами *базової освіти*: оволодіння і підвищення професійної кваліфікації; перепідготовка у процесі зміни професій; освіта у процесі адаптації до соціальних і виробничих умов, що постійно змінюються; досугова освіта тощо [4, с. 418].

Помітне посилення уваги до проблем неперервної освіти в багатьох зарубіжних країнах у другій половині ХХ століття зумовлено стрімким розвитком науково-технічної революції. Після Другої світової війни політика в галузі освіти в індустріально розвинутих країнах, у тому числі в західноєвропейських, спрямовувалася на забезпечення підготовки і вдосконалення виробничого персоналу. У зв'язку з цим набули розвитку різні організаційно-педагогічні форми продовження освіти поза загальноосвітніми школами (на виробництві - різні курси, школи, навчально-професійні майстерні, професійні центри, а також у галузевих інститутах підвищення кваліфікації фахівців, що створювалися при різних міністерствах і відомствах у колишньому Радянському Союзі).

Неперервна професійна освіта виконує важливі функції, зокрема:

- *соціокультурну, розвивальну* (задоволення і розвиток духовних запитів особистості, створення умов для її постійного творчого зростання);

- *загальноосвітню, компенсуючу* (усунення прогалин у базовій освіті, її доповнення новими знаннями, що з'являються в умовах інформаційно-технологічної революції);

- *адаптивну* (гнучка професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації з метою оновлення професійного досвіду, здобуття іншого фаху в умовах постійних змін на виробництві, розвитку теле- і радіокомунікацій, комп'ютерного доступу до інформаційних банків даних тощо);

- *економічну* (задоволення потреб держави, регіонів, різних галузей промисловості, сільського господарства і сфери послуг у конкурентоспроможних фахівцях, підготовлених до впровадження новітніх технологій, техніки тощо).

Підкреслимо, що ці функції взаємопов'язані і доповнюють одна одну. Поряд з ними з'являються також нові функції, що зумовлено специфікою і динамічністю змін у соціально-культурному розвитку в кожній державі на різних історичних етапах.

Історія розвитку неперервної освіти тісно пов'язана з *андрагогікою* - галуззю педагогічної науки, що займається теоретичними і практичними проблемами освіти, навчання і виховання дорослих. Як відомо, у спеціальній педагогічній літературі поряд з поширеним терміном «андрагогіка» використовуються також «теорія освіти дорослих», «теорія і методика освіти дорослих» та «педагогіка дорослих».

Вивчені історико-педагогічні джерела свідчать, що термін «андрагогіка» для назви особливого розділу педагогічної науки вперше ввів німецький вчений у галузі історії освіти О. Капп (О.Карп). Доречно згадати, що це було ним зроблено у зв'язку з аналізом філософсько-педагогічних поглядів Платона у праці, виданій у 1833 р. Однак проти такого підходу, пов'язаного з виокремленням андрагогіки як галузі педагогічної науки, виступав німецький філософ, педагог і психолог І. Герbart. У цьому вчений вбачав небезпеку «узаконення вічного неповноліття». Але ця дискусія не загальмувала розвиток педагогічної думки. І вже наприкінці ХІХ століття вченими і практиками була визнана специфіка розвитку педагогічного знання, пов'язаного з проблемами освіти дорослих.

Як зазначає Б. Бім-Бад, «систематизація андрагогіки відноситься до періоду науково-технічної революції другої половини ХХ століття,

коли значно розширилася сфера формальної і неформальної освіти дорослих, що зумовлювало необхідність спеціальних досліджень в інтересах підвищення ефективності навчального процесу, осмислення традиційної педагогічної проблематики у світлі ідеї неперервної освіти» [4, с. 36].

Першому досвіду обґрунтування концепції неперервної освіти (60-ті роки ХХ століття) передували окремі уявлення про цей феномен, що з'явилися в 50-ті роки. За ними в різних країнах розпочалися дослідження, пов'язані з всебічним концептуальним аналізом неперервної освіти. Важливо підкреслити, що ці дослідження здійснювали вчені, які жили в різних соціокультурних умовах. Серед них: М. Дюрко (з Угорщини), П. Шукла (з Індії), П. Ленгранд (з Франції), Ф. Джессап (з Англії), А. Даринський (з Росії), Л. Турос (з Польщі). Їх праці пронизували ідеї, спрямовані на необхідність розробки концепції, яка б теоретично обґрунтовувала процес формування цілісної освітньої системи суспільства. Вчені висловлювалися проти «монополії» школи на освіту. Вони доводили, що здобуття освіти не може обмежуватися лише однією будь-якою віковою групою, якимось одним, хоча й досить значним запасом знань.

«Освіта вже не може розглядатися як підготовка до життя. Вона - саме життя» [5, с. 7] - писав індійський соціолог П. Шукла. Освіта розглядається як цілісне явище і водночас як органічна єдність різних навчальних програм і методик, які тісно взаємопов'язані між собою. За умов такого концептуального підходу знищуються межі стратифікації в освіті. Передбачалось, що кожна людина на основі неперервної освіти буде мати можливість розвивати свою особистість протягом усього життя, в результаті чого зможе брати активну участь у професійній, соціально-культурній, громадській та іншій діяльності.

Такий концептуальний підхід втілено в ідеї вимірювання неперервної освіти. Вона була запропонована учасниками Круглого столу, проведеного в 1968 р. за ініціативою Індійської асоціації дорослих. На основі цієї ідеї було розроблено «двомірну модель»: вертикаль охоплює всі види, форми і рівні здобуття освіти від низьких до високих, а горизонталь - різні грані життєдіяльності особистості, спектр її інтересів [6, с. 16].

У розробці концепції неперервної освіти з 70-х років брали активну участь науковці НДІ загальної освіти дорослих АПН СРСР. Перші праці з цієї проблеми були підготовлені групою науковців цього інституту під керівництвом А. Даринського. Ними обґрунтовано положення щодо прямого зв'язку неперервної освіти з соціальними реаліями, тісного

зв'язку двох етапів - «шкільного», що охоплює і професійну підготовку, і «післядипломного», під час якого здійснюється підвищення кваліфікації, загальноосвітнього і культурного рівня людей.

Концептуальні положення щодо неперервної освіти як багатоаспектного явища теоретично обґрунтовано в працях, підготовлених під керівництвом В. Онушкіна, який у 1967-1975 рр. був директором досліджень Міжнародного інституту планування освіти при ЮНЕСКО (Париж), а з 1976 р. очолював НДІ освіти дорослих РАО (Санкт-Петербург). У 1977-1990 рр. він був віце-президентом Міжнародного бюро освіти ЮНЕСКО. Важливе методологічне значення мають принципи побудови системи неперервної освіти, розроблені цією науковою школою, зокрема цілісності, поліструктурності, наступності, інтегративності, гуманістичної спрямованості, демократизму [7].

В Україні розвиток досліджень з проблем освіти дорослих пов'язаний із створенням у жовтні 1926 р. Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП). З 1930-1931 академічного року в структурі інституту було створено підрозділи, діяльність яких спрямовувалася на дослідження окремих аспектів освіти дорослих: секція вивчення дорослих при кафедрі вивчення об'єкта педагогічного процесу, комісія додаткової вечірньої профосвіти при секціях масової індустріальної освіти, сільськогосподарської освіти, соціально-економічної освіти, а також кафедра педагогіки дорослих (із секцією самоосвіти). У 1932-1936 рр. в УНДІПі функціонував відділ комуністичної освіти дорослих (із секціями масової роботи, навчання дорослих) [8, с. 16, 17, 21].

У повоєнний період посилилась увага до дослідження проблем освіти дорослих. У 1965 р. за редакцією Б. Калмановського та В. Чепелева було опубліковано книгу «Школа і завод». У 70-80-ті роки видавалися спеціальні підручники для шкіл дорослих. На жаль, маємо визнати, що з проблем андрагогіки в Україні ще не здійснюються цілісні дослідження, а тому й не видано фундаментальних праць.

Цінні праці з проблем андрагогіки видано в Польщі (Л. Турос, В. Дилак, Гж. Мазяжа, Т. Александр та ін.). Вченими обґрунтовано загальну і порівняльну андрагогіку, а також окремі андрагогіки як галузі педагогічного знання [9]. Так, Л. Турос поряд із загальною андрагогікою виокремлює такі андрагогіки: життя родини, шкільну, шкільництва вищого, самонавчання, праці, рільничу, військову, співжиття сусідського, діяльності суспільно-політичної, учнівства у політиці, здоров'я, реабілітаційну, ресоціалізаційну, вільного часу;

учнівства в культурі; навчання міжкультурного; творчості; туризму; спорту і рекреації рухової; діяльності самоорганізації; діяльності кооперативної; співпраці міжнародної; порівняльну; екологічну; мирного співжиття народів; пенсійного віку; похилого віку.

Поряд з цим підкреслимо також важливість колективної праці польських вчених з проблем освіти дорослих, виданої у 2000 році в Любліні (за редакцією доктора пед. наук, проф. Я. Сарана) [10]. В ній висвітлено: загальні тенденції перемін, теоретично обґрунтовані пропозиції щодо освіти дорослих; деякі сучасні проблеми освіти дорослих; дослідницькі концепції і методичні підходи; практику освіти дорослих в діагностичному аспекті; зарубіжні інспірації перетворень в освіті дорослих.

Безумовно, усі ці аспекти і напрями пов'язані з проблемами неперервної освіти і потребують спеціальних досліджень з урахуванням особливостей, сучасних і перспективних потреб розвитку України в західноєвропейському і світовому контекстах.

Повернемося до поняття «неперервна освіта». У сучасній світовій педагогіці його суть знаходить відображення у багатьох термінах, наприклад: «пожиттєва освіта» (life long education), «перманентна освіта» (permanent education), «освіта дорослих» (adult education), «подальша освіта» (further education), «освіта, що продовжується» (continuing education, continuous education) та ін. Як зазначає М.В. Кларін, до поняття «неперервна освіта» досить тісно приєднується «освіта, що поновлюється» (recurrent education).

Мова йде про здобуття освіти протягом усього життя «частинами», відхід від практики тривалого навчання у тому чи іншому навчальному закладі у відриві від трудової діяльності на конкретному виробництві. Тут закладено ідею створення умов для поєднання навчальної, трудової та інших видів діяльності. Наведені вище терміни не можна вважати синонімами. Кожний з них має суттєві особливості, з урахуванням яких визначаються шляхи реалізації окремих аспектів освіти дорослих в різних країнах залежно від рівня і перспектив їх соціально-економічного розвитку.

Поштовхом для створення теорії неперервної освіти стала глобальна концепція єдності світу, згідно з якою всі структурні частини людської цивілізації тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені. І саме Людина є найважливішою цінністю, найважливішою умовою і найпотужнішим «виробником» всього, що потрібно для життя на планеті Земля. Як зазначав академік С. Батишев, основою для теоретичного, а потім і практичного розвитку концепції неперервної

освіти стало дослідження Р. Даве, який обґрунтував 25 ознак неперервної освіти. Оскільки їх визначення має винятково важливе значення для цієї проблеми, наведемо їх повний перелік: охоплення освітою всього життя людини; розуміння освітньої науки як цілісної, що охоплює дошкільне виховання, основну, послідовну, повторну, паралельну освіту, що об'єднує й інтегрує всі рівні і форми; включення в систему освіти, поряд з навчальними закладами і центрами підготовки, формальних, неформальних та поза інституційних форм освіти; горизонтальна інтеграція: дім - сусіди - місцева соціальна сфера - суспільство - світ праці - засоби масової інформації - рекреаційні, культурні, релігійні організації та інше; зв'язок між предметами, що вивчаються; зв'язок між різними аспектами розвитку людини (фізичними, моральними, інтелектуальними та ін.) на окремих етапах життя; вертикальна інтеграція: зв'язок між окремими етапами освіти (дошкільним, шкільним, післяшкільним), між різними рівнями та предметами всередині окремих етапів, між різними соціальними ролями, що виконуються людиною на окремих етапах життєвого шляху, між різними якість розвитку людини; універсальність і демократичність освіти; можливість створення альтернативних структур для здобуття освіти; взаємозв'язок загальної і професійної освіти; акцент на самоврядування, самоосвіту, самовиховання, самооцінку; індивідуалізація навчання; навчання в умовах різних поколінь (у сім'ї, суспільстві); розширення світогляду; інтердисциплінарність знань, їх якість; гнучкість і різнобічність знань, засобів, методик, часу і місця навчання; динамічний підхід до знань - здатність асиміляції нових досягнень науки; вдосконалення вмінь вчитися; стимулювання мотивації до навчання; створення відповідних умов та атмосфери для навчання; реалізація творчого та інноваційного підходів; полегшення змін соціальних ролей в різні періоди життя; пізнання і розвиток власної системи цінностей; підтримка і полегшення - якості індивідуального та колективного життя шляхом особистого та професійного розвитку; розвиток суспільства, що виховує і навчає; навчатися для того, щоб «бути» і «ставати» ким-небудь; системність принципів для всього освітнього процесу [11, с. 134-135].

Зазначимо, що саме ці загальні ознаки неперервної освіти покладено в основу реформування національних систем освіти у США, Японії, Німеччині, Великій Британії, Центрально-Східноєвропейських та інших країнах.

Концепція неперервної освіти вперше розглядалася на міжнародному рівні у 1965 р. на конференції ЮНЕСКО. Її обґрунтував

всесвітньо відомий теоретик П. Ленгранд. В основу запропонованої концепції неперервної освіти покладено одвічні ідеї гуманізму. Саме гуманістичні ідеї, загальнолюдські цінності розглядають людину як епіцентр усієї життєдіяльності на планеті. І їй необхідно створювати умови для повноцінного розвитку і всебічної діяльності протягом усього життя, на різних етапах її професійного становлення і розвитку, починаючи від вибору напряму професійної діяльності і до постпрофесійного етапу життя.

У зв'язку з цим звернемося до роздумів академіка І. Зязюна, викладених у колективній монографії «Неперервна професійна освіта». Обґрутовуючи необхідність зміни формули «освіта на все життя» формулою «освіта через все життя», він наголошує, що неперервну професійну освіту можна віднести до особистості, до освітнього процесу (до програм), до організаційних структур. У першому випадку це поняття означає, що людина вчиться постійно, без відносно тривалих перерв, або ж в освітніх установах, чи займається самоосвітою. Залишаючись на одному й тому ж формальному рівні (наприклад, слюсарем, медсестрою, інженером), вона удосконалює свою майстерність (назвемо умовно «динаміка руху по горизонталі»), піднімається ступенями і рівнями професійної освіти («динаміка руху по вертикалі»). Людина не лише продовжує освіту, але й змінює її профіль («рух від прямої»). Людина включена в освітній процес на всіх стадіях її розвитку з урахуванням наступності при переході з одного ступеня на інший [12, с. 29-30].

Що ж стосується організаційної структури, то неперервність передбачає мережу навчально-виховних закладів, котрі пропонують простір освітніх послуг, забезпечують зв'язок і наступність програм, здатних задовольняти запити і потреби і «вселення». І. Зязюн робить висновок, що все це забезпечує можливість багатовимірною руху особистості в освітньому просторі і створення для неї оптимальних умов. Згідно з динамікою руху особистості у змістовий аспект неперервної освіти входять: багаторівневість, доповнення, маневреність. Вчений відкреслює, що «вихід» з однієї освітньої програми має «стикуватися» зі «входом» в іншу. А це потребує «наскрізної стандартизації всіх програм, які ґрунтуються на єдиних цілях усієї системи професійної освіти» [12, с. 33].

Неперервність і різноманітність освіти, як основні її принципи, тісно пов'язані з принципами єдності і наступності системи освіти, її ступеневості, гнучкості і прогностичності. Сутність принципу неперервної освіти полягає в розумінні освітньої системи як цілісної,

що охоплює всі ланки на різних етапах життєдіяльності людини, починаючи від дошкільця до післядипломної освіти, перенавчання, кваліфікації, самоосвіти. Тобто, йдеться про послідовний і взаємопов'язаний процес освіти людини протягом всього життя. Це закономірно посилює роль особистішої орієнтації в неперервній освіті. У поширеному розумінні неперервної освіти на передній план висувається принцип наступності ланок її системи. При центрованості на особистість акцентується її неперервність у світі особистості - те, що дозволяє здійснювати засобами освіти власні устремління особистості, допомагає її самореалізації [12, с. 33].

Неперервність професійної освіти, як світова тенденція, формується у другій половині ХХ століття, а точніше з початку 70-х років. Саме в цей період посилилася тенденція до міжнародного співробітництва в галузі професійної освіти. Передусім йдеться про широку діяльність ООН, ЮНЕСКО, Міжнародної організації праці (МОП), які ухвалили винятково цінні документи з проблем професійного навчання різних категорій населення.

У документах міжнародних організацій концептуально спрогнозовано підходи на міжнародному рівні до розв'язання проблем професійної освіти з урахуванням тенденцій у світовому економічному розвитку. «Враховуючи необхідність нових взаємозв'язків між освітою, трудовим життям і суспільством у цілому, технічна і професійна освіта має існувати як частина системи неперервної освіти, пристосована до потреб кожної країни» [14, с. 150] - це положення має методологічне значення і, на нашу думку, стосується не лише технічної і професійної освіти.

Викладене вище дає підстави для висновку щодо виняткової важливості врахування у науково-дослідній і практичній діяльності концептуальних положень, пов'язаних з неперервною професійною освітою як світовою тенденцією. Ця тенденція чітко окреслюється у другій половині ХХ століття, вона стала стійкою, набула світового масштабу і перспективного розвитку. Необхідність її врахування знайшла відображення у ряді документів ООН, ЮНЕСКО, МОП та інших міжнародних організацій, зокрема в ухвалених Конвенціях, Рекомендаціях, Деклараціях та інших документах. Аналіз викладених в них концептуальних ідей зумовлює необхідність творчого пошуку шляхів їх реалізації з урахуванням особливостей розвитку освіти та ринкової економіки в кожній країні, сучасних і перспективних потреб різних секторів економіки, результатів прогностичних досліджень, спрямованих на виявлення нових знань, перспективних умінь і

концепцій, які будуть відповідати потребам зростання мобільності ресурсів у ХХІ столітті.

У Білій книзі Національної освіти України (2010 р.), науково-аналітичному документі, що має загальнодержавне значення, докладно проаналізовано й окреслено перспективи розвитку зокрема освіти дорослих, її науково-методичного та інформаційно-аналітичного забезпечення, навчання безробітних, професійної орієнтація різних категорій населення. Ці актуальні завдання поглиблено й обґрунтовано у Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2011 р.).

Важливу роль у розвитку неперервної освіти в Україні відіграє Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Наукові дослідження різних аспектів освіти дорослих, які здійснюються співробітниками Інституту, сприяють удосконаленню вітчизняної професійної освіти, а також професійної підготовки педагогічного персоналу для роботи з дорослими. Так, розроблення Л.Б. Лук'яною, доктором педагогічних наук, професором, директором Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України Концепції освіти дорослих (2011 р.) стало помітною подією у науково-педагогічному житті України. Зокрема, у Концепції обґрунтовано доцільність розвитку освіти дорослих в Україні, окреслено актуальні проблеми сучасної освітньої сфери дорослих, визначено її мету й завдання, запропоновано напрями розвитку вітчизняної освіти дорослих в контексті глобалізації, європейської інтеграції. Безперечно, Концепція є прикладом творчого впровадження ідей неперервності освіти в Україні.

Послідовність кроків з упровадження ідей освіти впродовж життя Інститутом педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України простежується у виданні збірника наукових праць «Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи» та практико орієнтованого додатку до нього «Територія успіху». Важливе соціальне значення мають і створена ГС «Українська асоціація освіти дорослих» (голова правління - проф. Л.Б. Лук'янова), і проведені 5-10 жовтня 2015 р. Міжнародні дні освіти дорослих на Львівщині. Вони стартували під патронатом Національної комісії України у справах ЮНЕСКО, Міністерства освіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Національної спілки журналістів України, Представництва DVV International в Україні та інших установ, організацій. У рамках Днів співробітниками Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України проведено Форум «Навчання дорослих як ресурс місцевого розвитку», мета якого полягає у сприянні розвитку громадянського

суспільства через підтримку громадських ініціатив. Захід сприяв формуванню розуміння необхідності єдиної стратегії в освіті дорослих на обласному, міському та районному рівнях; поширенню досвіду центрів освіти дорослих; поширенню досвіду різних провайдерів освіти дорослих (приватні компанії, навчальні заклади, недержавні громадські організації, служба зайнятості та ін.); популяризації ідей освіти впродовж життя серед місцевого населення; розвитку співробітництва між освітянами, органами влади, бізнесом та організаціями громадянського суспільства.

Неперервна освіта передбачає особистісне й професійне зростання людини упродовж життя. Науково-методичне забезпечення розв'язання різноаспектних завдань неперервної освіти потребує посилення уваги до досліджень у галузі освіти різних категорій дорослих.

Обґрунтування шляхів розв'язання сучасних і перспективних проблем неперервної освіти в нову історичну добу потребує глибокого й багатопланового міждисциплінарного наукового пошуку, об'єднання творчих зусиль філософів, педагогів, економістів, психологів та інших фахівців. Заснування в Україні нового часопису «Неперервна професійна освіта», на нашу думку, сприятиме розв'язанню цих проблем, спрямованих у майбутнє.

Література:

1. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. В.П.Алексеев. - Н Школа-Пресс, 1995.- С. 200-231.
2. Богомолов А.С. Античная философия. - М.: Изд-во Московского университета, 1985. - С. 180-187.
3. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. - М.: Педагогика, 1982. - Т. 2. - С. 383-384.
4. Российская педагогическая энциклопедия: В 2 т. /Гл. ред. В.В.Давыдов. - М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. - Т. 2. - С. 41.
5. Shulka P. Life long Education / - 1971. - P.7.
6. Рабочая книга андрагога / Под ред. С.Г.Вершовского. - Санкт-Петербург, 1998. - С. 16.
7. Онушкин В.Т. Проблемы непрерывного образования взрослых. - М., 1974; Теоретические основы непрерывного образования. - М., 1987.
8. Институт педагогики АПН України / Ред. кол.: М.Д.Ярмаченко (відп. ред.) та ін. - К.: Пед. думка. - С. 16, 17,21.
9. Turows L. Przedmiot, problematyka i metody badani andragogiki. - Warszawa, 1969; Wprowadzenie do andragogiki. - Warszawa, 1972; Turows L. Andragogika ogólna. - Warszawa, 1999; Dylak B., Maziarza Cz. Andragogika w służbie praktyki oświaty dorosłych. - Warszawa, 1986.
10. Edukacja dorosłych. Teoria i praktyka w okresie przemian / Pod redakcją Jana Sarana. - Lublin: Wydawnictwo UMCS, LUBLIN, 2000.

11. Профессиональная педагогика: Учебник для студентов, обучающихся по педагогическим специальностям и направлениям. - 2-е изд., перераб. и доп. М.: Ассоциация «Профессиональное образование», 1999. - С. 134-135.

12. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А.Зязюна. - К.: ВІПОЛ, 2000.- С. 29-30.

13. Міжнародне законодавство про охорону праці. Конвенції та рекомендації МОП: У 3 т. - К.: Основа,1997. - Т. 2. - С. 407^109.

14. Международные нормативные акты ЮНЕСКО: конвенции, соглашения, протоколы, рекомендации, доклады. - М., 1993.

15. Материали Второго Международного Конгресса ЮНЕСКО по техническому и профессиональному образованию «Образование и подготовка на протяжении всей жизни: мост в будущее», г. Сеул, Республика Корея, 26-30 апреля, 1999. - Астана, 1999. - 88 с.

Філіпчук Г. Г.
м. Київ, Україна

СУЧАСНА ОСВІТА У ВИМІРАХ ЄВРОПЕЙСЬКОСТІ І НАЦІЄТВОРЧОСТІ

XXI століття «подарує» людству чимало проблем, викликів, ризиків і катаклізмів, які не зустрічалися в минулих історичних періодах.

Вони стосуються практично всіх сфер суспільної життєдіяльності, а отже вимагатимуть від людини, націй, народів і держав якісно нового світобачення й адекватних рішень. Швидкозмінний світ потребуватиме від людини професійно-функціональних, соціальних компетенцій, які б уможлилювали її виживання, розвиток, мобільність індивідуальної та суспільної діяльності. За таких умов особливої значущості набуває освіта, яка посутньо змінюватиме не лише власний зміст, але й інституційність, характер, форми. Передусім на ці зміни вплине суспільна й особистісна необхідність неперервного процесу навчання, актуалізація значущості індивідуального розвитку й саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення.

Традиційна модель - «дошкільник-учень-студент» та окремі напрями післядипломної освіти дедалі більше доповнюватиметься і збагачуватиметься освітою і навчанням дорослих, освітою впродовж життя. Така перспектива є закономірним універсальним процесом, оскільки характеризує тенденції в освітній політиці розвинутих країн світу. В її основі знаходиться і прагматична мотивація щодо важливості професійно освіченої людини для творення інноваційного, висококонкурентоспроможного суспільства, і людиноцентричний,